

ЕКОНОМІКА

УДК 330.34:332.142

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/40.1>**Бірюков Є.І.**

кандидат економічних наук, доцент

Заклад вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5333-8839>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОРОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

У статті досліджено теоретичні та прикладні аспекти організаційно-економічного забезпечення саморозвитку територій в умовах цифровізації. Визначено, що організаційно-економічне забезпечення саморозвитку територій є комплексною системою управління, яка поєднує цілі, принципи, методи, інструменти та ресурси, спрямовані на досягнення збалансованого розвитку територій. Встановлено, що ефективність саморозвитку територій значною мірою залежить від узгодженого функціонування ключових сфер регіонального розвитку. Запропоновано концептуальну модель організаційно-економічного забезпечення саморозвитку територій, яка базується на використанні потенціалу регіонів, представленого трудовими, інвестиційними, виробничими, інфраструктурними та фінансовими ресурсами. Доведено, що важливу роль у забезпеченні збалансованого регіонального розвитку відіграють інструменти бюджетного вирівнювання. Реалізація запропонованих підходів сприятиме підвищенню ефективності використання регіонального потенціалу, зменшенню територіальних диспропорцій та формуванню умов для сталого соціально-економічного розвитку територій в умовах цифровізації.

Ключові слова: саморозвиток територій, регіональний розвиток, організаційно-економічне забезпечення, цифровізація, потенціал регіону, інноваційно-інвестиційний розвиток, бюджетне вирівнювання, територіальне управління.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження організаційно-економічного забезпечення саморозвитку територій зумовлена необхідністю формування ефективних механізмів регіонального розвитку в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій та активної цифровізації економіки. Сучасні процеси глобалізації, технологічних змін і цифрової трансформації істотно впливають на розвиток територій, змінюючи підходи до управління ресурсами, формування конкурентних переваг регіонів та підвищення ефективності використання їхнього потенціалу.

Для України проблема саморозвитку територій набуває особливої актуальності в умовах воєнних дій, значних економічних втрат, руйнування інфраструктури та обмеженості фінансових ресурсів. За таких умов важливими завданнями державної регіональної політики стають: забезпечення відновлення територій, активізація внутрішніх ресурсів регіонів та створення умов для їх сталого соціально-економічного розвитку. Саме тому формування ефективної системи організаційно-економічного забезпечення саморозвитку територій виступає одним із ключових чинників підвищення стійкості регіонів і подолання міжрегіональних диспропорцій.

Дослідження організаційно-економічного забезпечення саморозвитку територій є важливим як з тео-

ретичної так і з практичної точки зору, оскільки воно спрямоване на обґрунтування ефективних підходів до активізації потенціалу регіонів, підвищення їх конкурентоспроможності та формування передумов для сталого розвитку територій в умовах цифровізації та повного відновлення економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика організаційно-економічного забезпечення розвитку та саморозвитку територій є предметом активних наукових досліджень як вітчизняних так і зарубіжних учених. У науковій літературі значна увага приділяється питанням формування ефективної системи управління регіональним розвитком. Серед вітчизняних науковців, що досліджували організаційно-економічне забезпечення розвитку регіонів слід відмітити: Я. Білоуса [1], Д. Буркальцеву [2], Л. Василичину [7], І. Вахович, В. Гарькаву [3], О. Горську [4], А. Гуророву, Б. Данилишину [4], О. Мацегора, А. Павлов-Удовенка [8], О. Перепелюкову [6], О. Попову [7], Ю. Радзінську [8], І. Сторонянську, С. Тульчинську [10], К. Центило та інших.

Зокрема, у дослідженнях О. Попової та Л. Василичинової розглянуто концептуальні підходи до формування організаційно-економічного забезпечення розвитку територіальної структури регіонального господарювання, що передбачає координацію діяльності

© Бірюков Є.І., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

різних суб'єктів управління та узгодження їх інтересів для ефективного розвитку регіонів [7, с. 153]. Автори наголошують на важливості системного підходу до формування складових організаційно-економічного забезпечення територіального розвитку та взаємодії між державними, регіональними і місцевими інституціями. Я. Білоус обґрунтував сутність і структуру організаційно-економічного забезпечення розвитку територіальних громад, запропонував методичні підходи до діагностики їх розвитку та визначив роль інституційних механізмів і ресурсного забезпечення у формуванні ефективної системи управління територіями [1]. У праці М. Козак розглянуто організаційно-економічний механізм розвитку сільських територій, зокрема роль інституційної підтримки, інноваційної діяльності та інвестиційних ресурсів у формуванні стійкого соціально-економічного розвитку [5].

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, питання формування цілісної системи організаційно-економічного забезпечення саморозвитку територій в умовах цифровізації та сучасних соціально-економічних викликів залишаються недостатньо розробленими. Зокрема, потребують подальшого дослідження механізми активізації потенціалу територій та удосконалення інструментів управління регіональним розвитком.

Метою статті виступає обґрунтування теоретико-методичних засад організаційно-економічного забезпечення саморозвитку територій в умовах цифровізації. Для досягнення поставленої мети автором було вирішено такі завдання:

- проведено аналіз останніх досліджень та публікацій, обґрунтовано актуальність дослідження в сучасних умовах розвитку суспільства;
- виокремлено сфери спрямування організаційно-економічного забезпечення саморозвитку територій;
- визначено напрями стимулювання саморозвитку територій;
- розроблено модель організаційно-економічного забезпечення саморозвитку територій;
- виокремлено організаційні та економічні засади забезпечення саморозвитку територій.

Вклад основного матеріалу дослідження. Організаційно-економічне забезпечення саморозвитку територій в умовах цифровізації повинно бути спрямовано на такі сфери функціонування територій, як:

- виробнича сфера, що визначається наявністю та ефективністю використання ресурсного потенціалу, створенням сприятливих умов для інтеграційних процесів у виробничій діяльності, а також формуванням відтворювальної системи з урахуванням галузевої спеціалізації регіону;
- фінансова сфера, яка відображає стабільність фінансової системи та регіональних бюджетів, їхню спроможність підтримувати соціально-економічну рівновагу та забезпечувати довгостроковий розвиток територій. Саме за рахунок забезпечення саморозвитку територій відбувається поповнення місцевих бюджетів, витрати яких спрямовуються на забезпечення сприятливих умов для розвитку підприємницької сфери;
- підприємницька сфера, що формує умови для розвитку малого та середнього бізнесу, стимулювання

підприємницької активності, створення умов для інноваційного підприємництва;

- науково-технічна сфера, що передбачає активне впровадження досягнень науково-технічного прогресу в економічні та соціальні процеси територіального розвитку, модернізацію виробничих систем, а також у формування належного кадрового потенціалу сфери науково-дослідної діяльності [9, с. 84];

- освітня та кадрова сфера, що передбачає формування людського капіталу, підготовку та перепідготовку кадрів відповідно до потреб регіональної економіки та існуючих специфічних особливостей регіонального ринку праці;

- соціально-демографічна сфера, яка характеризується рівнем соціальної диференціації населення, масштабами бідності та депопуляційних процесів, а також доступністю освітніх, культурних, медичних, житлових і комунікаційних послуг;

- інфраструктурна сфера, що спрямовується на розвиток транспортної, енергетичної, комунальної та логістичної інфраструктури територій, що забезпечує ефективне функціонування економіки території та доступність послуг для населення;

- екологічна сфера, що характеризує стан навколишнього природного середовища, рівень антропогенного навантаження, перевищення гранично допустимих норм забруднення та витрати на подолання наслідків техногенних впливів;

- інформаційно-комунікаційна сфера, що передбачає розвиток цифрової інфраструктури, електронного урядування, інформаційних систем управління територіями та доступу до цифрових послуг;

- інвестиційна сфера, яка забезпечує створення сприятливого інвестиційного клімату, залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій, підтримку інвестиційних проєктів територіального розвитку;

- управлінська сфера, що сприяє удосконаленню системи управління територіальним розвитком, підвищенню ефективності діяльності органів місцевого самоврядування та розвитку партнерства між владою, бізнесом і громадою;

- безпекова сфера, яка забезпечує економічну, соціальну та екологічну безпеку територій, підвищення стійкості територій до кризових умов і зовнішніх впливів.

Варто зазначити, що реалізація напрямів розвитку територій в сучасних умовах характеризується для України значними фінансовими обмеженнями через складну економічну ситуацію в країні, а також воєнні дії на території України. Таким чином, в умовах обмежених інвестиційних ресурсів для стимулювання саморозвитку територій необхідно:

- цілеспрямовано використовувати державні ресурси, спрямовані на вирішення проблем територіального розвитку, враховуючи пріоритети інноваційного спрямування, визначені місцевими органами влади;

- координувати дії між центральними та місцевими органами влади у питаннях розвитку територій та регіонів;

- створювати ресурсну підтримку у вигляді додаткових фінансів для тих територій, які здатні самостійно акумулювати частину коштів для власного розвитку та територій відновлення;

– розробляти нормативно-правове забезпечення, що визначає відповідальність місцевих та регіональних органів влади за виконання завдань у сфері територіального розвитку;

– формувати принципи партнерства між органами державної влади, регіональними та місцевими органами самоврядування, суб'єктами господарювання та громадськістю для підтримки територіального розвитку;

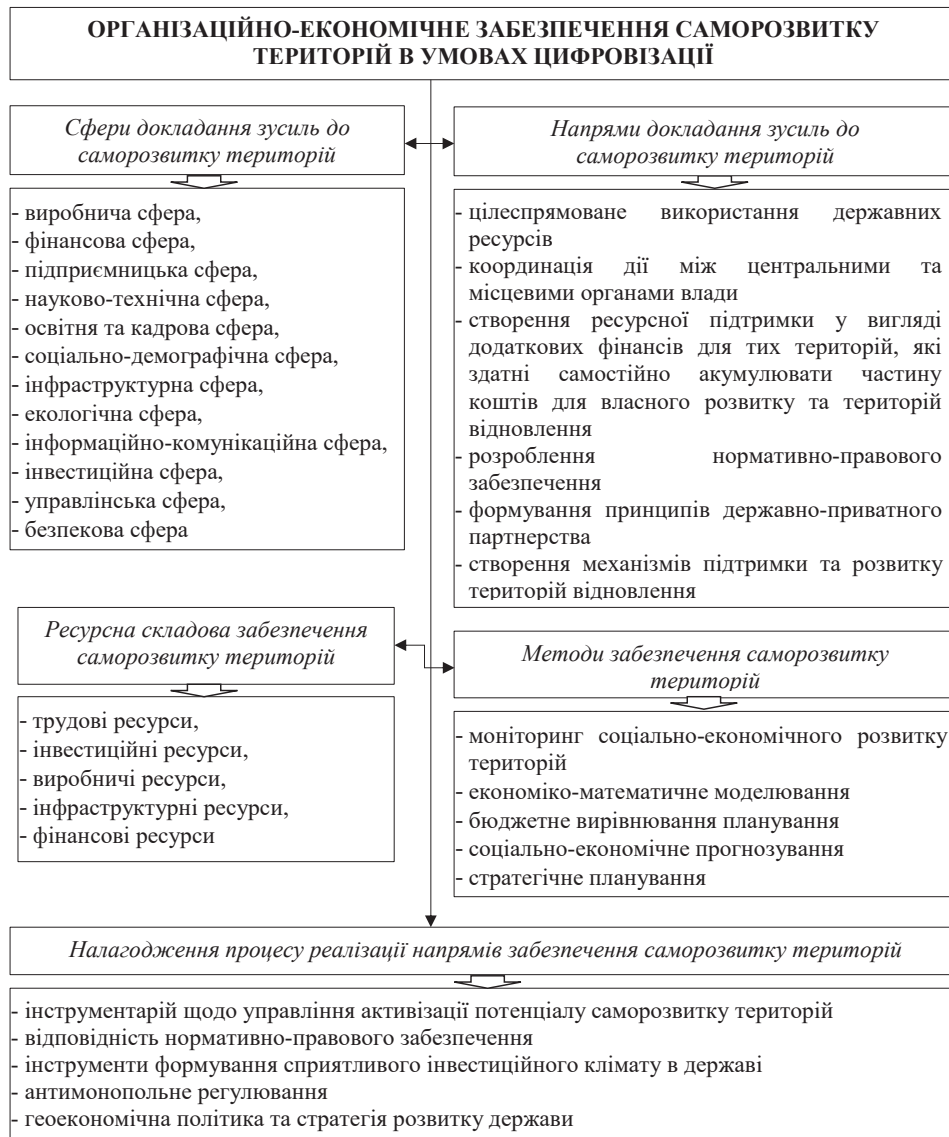
– створювати механізми підтримки та розвитку територій відновлення, а також територій із низькими економічними показниками.

Концептуальну модель організаційно-економічного забезпечення саморозвитку територій представлено на рис. 1.

Для ефективності моделі організаційно-економічного забезпечення саморозвитку територій необхідним є формування такої політики держави, яка сприятиме збалансуванню регіонального розвитку за рахунок зниження рівня диспропорцій розвитку територій [4, с. 46; 10, с. 28].

Організаційно-економічна складова забезпечення саморозвитку територій реалізується через інклюзивний регіональний розвиток, включаючи поведінкові властивості територій із урахуванням еволюційного розвитку. На основі цього можна визначити, що організаційно-економічне забезпечення саморозвитку територій є складною системою управління, яка включає цілі, критерії, фактори що впливають на досягнення поставленої мети, визначає методи та ресурси управління для забезпечення саморозвитку територій.

Організаційно-економічне забезпечення саморозвитку територій є частиною політики держави в питаннях підвищення рівня соціально-економічного розвитку територій та забезпечує вплив на розвиток середовища з врахуванням обмеженості ресурсів. Організаційно-економічне забезпечення спрямовується на управління, яким виступає потенціал регіону. Ресурсна складова забезпечення саморозвитку територій представлена трудовими, інвестиційними, виробничими, інфраструктурними фінансовими ресурсами.

Рисунок 1 – Організаційно-економічне забезпечення саморозвитку територій

Джерело: побудовано автором

Застосування різних методів та прийомів оцінки стану та тенденцій розвитку територій здійснюється на основі методичного забезпечення в залежності від потреб моніторингу соціально-економічного розвитку територій. Процес моніторингу стану потенціалу регіонів забезпечує контроль за перебігом реалізації та результативністю створених можливостей, а також подальше їх коригування.

Для прогнозування розвитку потенціалу регіонів необхідно використовувати прийоми економіко-математичного моделювання, які дозволяють спрогнозувати стан зміни відповідних показників у стратегічній перспективі. З виділенням факторів впливу оточуючого середовища та встановленням сили їх впливу проводиться відповідне прогнозування їх впливу, що дає можливість розробити ефективні заходи з саморозвитку територій із їх урахуванням. Стимулювання потенціалу регіонів здійснюється на основі інноваційно-інвестиційної парадигми регіонального розвитку, яка реалізується за умови достатнього рівня фінансування.

Потенціал саморозвитку територій слід розглядати як певну систему, яка становить сформовану сукупність правил, що сприяють налагодженню процесу реалізації всіх розроблених напрямів та заходів. До таких правил та норм можна віднести:

- інструментарій щодо управління активізацією потенціалу саморозвитку територій, податковою політикою в державі,
- відповідність нормативно-правового забезпечення інноваційно-інвестиційній політиці регіонів та держави,
- інструменти формування сприятливого інвестиційного клімату в державі, антимонопольне регулювання,
- гео економічну політику та стратегію розвитку держави, що формує певні регіональні пріоритети та стратегії розвитку територій.

Необхідним інструментом щодо здійснення та розробки певних напрямів забезпечення активізації саморозвитку територій є процес планування. На основі стратегічного планування доцільним є розробка відповідних програм та напрямів щодо забезпечення територіального розвитку, підвищення конкурентоспроможності регіонів. Для збалансування саморозвитку територій та зменшення диспропорцій в регіональному розвитку одним із напрямів є бюджетне вирівнювання. Застосування такого інструментарію дозволяє забезпечити відповідну фінансову базу органам місцевої влади для виконання своїх повноважень. Основою здійснення такого вирівнювання слугує закріплена на законодавчому рівні можливість фінансування пріоритетних напрямів та конкретних сфер діяльності, в залежності від повноважень центральних та місцевих органів влади [4].

На основі застосування горизонтального бюджетного вирівнювання відбувається перерозподіл бюджетних коштів між мешканцями різних регіонів таким чином, аби фінансова підтримка надходила до бюджетів нижчого рівня.

На основі такого регулювання відбувається збалансування перерозподілу бюджетних коштів між регіонами та різними рівнями бюджетів для забезпечення виконання своїх повноважень в частині реалізації

напрямів саморозвитку територій та сприяння просторовій співпраці між регіонами.

Висновки. На основі проведеного дослідження було встановлено, що для саморозвитку територій необхідним є розробка організаційно-економічного забезпечення, що сприятиме узгодженості дій між різними учасниками регіонального розвитку для підвищення їх ефективності діяльності. Організаційно-економічне забезпечення саморозвитку територій в умовах цифровізації є комплексною системою управління, що охоплює взаємопов'язані сфери функціонування територій: виробничу, фінансову, підприємницьку, науково-технічну, освітньо-кадрову, соціально-демографічну, інфраструктурну, екологічну, інформаційно-комунікаційну, інвестиційну, управлінську та безпекову. Їх збалансований розвиток формує основу для підвищення соціально-економічної стійкості регіонів та створює передумови для ефективного використання їх потенціалу.

Встановлено, що в сучасних умовах розвитку України, які характеризуються значними фінансовими обмеженнями та наслідками воєнних дій, особливої ваги набуває раціональне використання державних і місцевих ресурсів, координація дій між різними рівнями влади, формування ефективного нормативно-правового середовища та розвиток державно-приватного партнерства. Також є важливим створення механізмів підтримки територій відновлення та регіонів із низькими економічними показниками.

Обґрунтовано, що організаційно-економічне забезпечення саморозвитку територій базується на використанні потенціалу регіонів, який включає трудові, інвестиційні, виробничі, інфраструктурні та фінансові ресурси. Ефективність управління цим потенціалом досягається через застосування системи моніторингу, економіко-математичного моделювання та стратегічного планування, що дозволяє прогнозувати тенденції розвитку територій і своєчасно коригувати управлінські рішення.

Доведено, що стимулювання саморозвитку територій доцільно здійснювати на основі інноваційно-інвестиційної парадигми регіонального розвитку, яка передбачає формування сприятливого інвестиційного клімату, удосконалення податкової політики, нормативно-правового забезпечення та антимонопольного регулювання. Важливим інструментом забезпечення збалансованого регіонального розвитку виступає бюджетне вирівнювання, яке сприяє перерозподілу фінансових ресурсів між регіонами та забезпечує належну фінансову базу для реалізації повноважень органів влади та місцевого самоврядування.

Таким чином, реалізація запропонованої системи організаційно-економічного забезпечення саморозвитку територій сприятиме підвищенню ефективності використання регіонального потенціалу, зменшенню міжрегіональних диспропорцій та формуванню умов для сталого соціально-економічного розвитку територій в умовах цифрової трансформації.

Подальші напрями досліджень доцільно присвятити розробці методичних підходів до оцінювання потенціалу саморозвитку територій з урахуванням впливу цифрових технологій, інноваційних процесів та сучасних глобальних викликів.

Список використаних джерел:

1. Білоус Я. Ю. Теоретичні аспекти організаційно-економічного забезпечення розвитку територіальних громад України. *Ефективна економіка*. 2022. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10052> (дата звернення: 12.02.2026).
2. Буркальцева Д. Д. Інституціональне забезпечення економічної безпеки України. Моногр. Київ, «Знання України», 2012. 347 с.
3. Гарькава В. Ф. Економічна безпека регіонів України. *Економіка України*. 2022. № 2. С. 37–49.
4. Данилишин Б. М., Чернюк Л. Г., Горська О. В. Продуктивні сили економічних районів України. Київ, «Нічлава», 2000. 517 с.
5. Козак М. І. Організаційно-економічний механізм розвитку сільських територій. *Вісник Хмельницького національного університету* 2021. № 5 (2). С. 291–296.
6. Перепелюкова О. В., Красносова О. М. Аспекти формування складових організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком регіонів в Україні. *Економіка і право*. 2017. № 1. С. 82–86.
7. Попова О. Ю., Василюшина Л. М. Організаційно-економічне забезпечення розвитку територіальної структури регіонального господарювання. *Наукові праці ДонНТУ, Серія: Економіка*. 2019. № 1 (20). С. 153–159.
8. Радзінська Ю. Б., Павлов-Удовенко А. В. Організація розвитку територій: теоретичні аспекти. *Municipal Economy of Cities. Series: «Information Technology and Engineering»*. 2025. № 6 (194). С. 284–289.
9. Тульчинська С. О., Дергалюк М. О. Розвиток регіональних економічних систем в умовах цифрової трансформації: монографія. Київ, Ви-во «7БЦ», 2025. 153 с.
10. Тульчинська С. О. Розвиток інтелектуально-інноваційної системи регіонів в умовах становлення економіки знань. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. №16. 28–31.

References:

1. Bilous Ya. Yu. (2022) Teoretychni aspekty orhanizatsiino-ekonomichnoho zabezpechennia rozvytku terytorialnykh hromad Ukrainy [Theoretical aspects of organizational and economic support for the development of territorial communities of Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, vol. 3. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10052> (accessed 12 February 2026).
2. Burkaltseva D. D. (2012) *Instytutsionalne zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy* [Institutional support for the economic security of Ukraine]. Kyiv: “Znannia Ukrainy”. (in Ukrainian)
3. Harkava V. F. (2022) Ekonomichna bezpeka rehioniv Ukrainy [Economic security of regions of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, vol. 2, pp. 37–49.
4. Danylyshyn B. M., Cherniuk L. H., Horska O. V. (2020) *Produktyvni syly ekonomichnykh raioniv Ukrainy* [Productive forces of economic regions of Ukraine]. Kyiv: “Nichlava”. (in Ukrainian)
5. Kozak M.I. Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm rozvytku silskykh terytorii [Organizational and economic mechanism of rural development]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 5, no. 2, pp. 291–296.
6. Perepeliukova O. V., Krasnosova O. M. (2017) Aspekty formuvannia skladovykh orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu upravlinnia innovatsiynym rozvytkom rehioniv v Ukraini [Aspects of the formation of components of the organizational and economic mechanism for managing the innovative development of regions in Ukraine]. *Ekonomika i pravo*, vol. 1, pp. 82–86.
7. Popova O. Yu., Vasylyshyna L. M. (2019) Orhanizatsiino-ekonomichne zabezpechennia rozvytku terytorialnoi struktury rehionalnoho hospodariuvannia [Organizational and economic support for the development of the territorial structure of regional management]. *Naukovi pratsi DonNTU, Serii: Ekonomika*, vol. 1, no. 20. pp. 153–159.
8. Radzinska Yu. B., Pavlov-Udovenko A. V. (2025) Orhanizatsiia rozvytku terytorii: teoretychni aspekty [Organization of territorial development: theoretical aspects]. *Municipal Economy of Cities. Series: Information Technology and Engineering*, vol. 6, no. 194, pp. 284–289.
9. Tulchynska S. O., Derhaliuk M. O. (2025) *Rozvytok rehionalnykh ekonomichnykh system v umovakh tsyfrovoy transformatsii* [Development of regional economic systems in the conditions of digital transformation]. Kyiv: Vy-vo “7BTs”. (in Ukrainian)
10. Tulchynska S. O. (2012) *Rozvytok intelektualno-innovatsiinoi systemy rehioniv v umovakh stanovlennia ekonomiky znan* [Development of the intellectual and innovative system of regions in the conditions of the formation of a knowledge economy]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 16, pp. 28–31.

Biriukov Iegor*Higher education institution “Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University”*

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC SUPPORT FOR SELF-DEVELOPMENT OF THE TERRITORY IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION

The article examines theoretical and applied aspects of organizational and economic support for self-development of the territory in the conditions of digitalization. It is substantiated that in the modern conditions of economic transformation and strengthening of digital transformation processes, the formation of an effective territorial development management system aimed at activating the internal potential of regions and increasing their socio-economic stability is of particular importance. It is determined that organizational and economic support for self-development of the territory is a complex management system that combines goals, principles, methods, tools and resources aimed at achieving balanced development of the territory. It is established that the effectiveness of self-development of the territory largely depends on the coordinated functioning of key areas of regional development, in particular production, financial, entrepreneurial, scientific and technical, educational and personnel, socio-demographic, infrastructure, environmental, information and communication, investment, management and security.

Their interaction creates the prerequisites for the formation of a favorable environment for the development of the territory, increasing the competitiveness of regions and improving the quality of life of the population. A conceptual model of organizational and economic support for the self-development of the territory is proposed, which is based on the use of the potential of the regions represented by labor, investment, production, infrastructure and financial resources. It is substantiated that effective management of such potential requires the use of a system for monitoring the socio-economic development of the territory, the use of economic and mathematical modeling methods to predict changes in key indicators, as well as the implementation of strategic planning for the development of the territory. It is proven that budget equalization tools play an important role in ensuring balanced regional development. The implementation of the proposed approaches will contribute to increasing the efficiency of the use of regional potential, reducing territorial disparities and creating conditions for sustainable socio-economic development of the territory in the context of digitalization.

Keywords: *self-development of the territory, regional development, organizational and economic support, digitalization, regional potential, innovation and investment development, budget equalization, territorial management.*

JEL classification: H70, O10, O18, O29, R11, R58

Дата надходження статті: 13.02.2026

Дата прийняття статті: 06.03.2026

Дата публікації статті: 29.05.2026
